

Može li nastava biti drukčija...

...od one u kojoj učenici uglavnom sjede, slušaju i gledaju!?

Nastava metodike i didaktike na nastavničkim fakultetima još uvijek slijedi utabane staze, odnosno didaktičke paradigme koje su bile aktualne prije više od pedeset godina te s takvim metodičkim repertoarom koji je neprimjeren ovome vremenu učitelji i danas ulaze u razred raditi s mladim generacijama. U školama se inovacijsko, istraživačko i transformacijsko učenje spominje, ali se ne događa, jer je sve u razredu podređeno događanju nastavnika, odnosno predavačkoj nastavi. Stoga je i logično pitanje možemo li net-generaciji ponuditi neke primjerene didaktičke scenarije koji prate njihov način življenja, komuniciranja i učenja ili ćemo ih prisiljavati da se prilagode didaktičkim modelima koji su već dugo predmetom kritike

Priredio Marijan Šimeg

U organizaciji Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu polovicom travnja u Opatiji održana je interdisciplinarna međunarodna konferencija pod nazivom „Istraživanja paradigmi djetinjstva, odgoja i obrazovanja”, na kojoj se okupilo više od dvjesto znanstvenika iz visokoškolskih ustanova iz Hrvatske i inozemstva, ali i praktičara, odgajatelja, učitelja i nastavnika iz dječjih vrtića, osnovnih i srednjih škola. U okviru konferencije održano je čak pet tematskih simpozija, na kojima su predstavljeni deseci radova, referata, priopćenja. Jedan od simpozija održan je pod naslovom „Nastava i škola za net-generacije: Unutarnja reforma nastave u osnovnoj i srednjoj

školi”, u okviru kojega je održan i istoimeni okrugli stol.

Valja naglasiti da je simpozij organiziran kao dio programa istraživačkih aktivnosti Učiteljskoga fakulteta u Zagrebu koji financira Hrvatska zaklada za znanost u okviru znanstvenog projekta „Nastava i škola za net-generacije: Unutarnja reforma nastave u osnovnim i srednjim školama”. Na poziv organizatora ove međunarodne konferencije odazvali su se svojim istraživačkim radovima učitelji iz primarnog i sekundarnog obrazovanja te sveučilišni nastavnici i istraživači školskih i pedagoških pitanja iz čak četrnaest država. Simpozij je bio prilika za kritičku analizu svih varijabli nastave u osnovnim i srednjim školama,

za procjenu primjerenosti obrazovne sredine i okoline za učenje pripadnika net-generacije, prezentiranje zanimljivih pedagoških projekata koji su organizirani u osnovnim i srednjim školama te prezentiranje rezultata istraživanja u primarnom i sekundarnom obrazovanju.

Središnja pitanja kojima se bavi većina autora odnose se na kurikularne promjene odnosno na unutarnju reformu nastave. Autori su uvažili preporuke organizatora konferencije te ponudili za prezentaciju radove koji se bave pitanjima glavnih subjekata koji sudjeluju u organizaciji škole i nastave: učenici, učitelji i roditelji te pitanjima uređenja i opremanja obrazovne sredine u kojoj se organiziraju poučavanje

i učenje. Posebno se ističe veći broj naslova koji se odnose na obogaćivanje nastave digitalnim medijima: Facebook, pametni telefoni, blog, društvene mreže u nastavi i školi itd. Veći broj autora sugerira istraživanje i modeliranje škole i nastave za budućnost, a koje bi trebale uvažavati karakteristike i stilove življenja i učenja pripadnika net generacija koje ovih godina ulaze u školski sustav.

Kao uvod u cijelu priču vezanu za unutarnju reformu nastave u osnovnoj i srednjoj školi moglo bi poslužiti i uvodno izlaganje koje je na okruglom stolu podnio dr. sc. **Milan Matijević**, koji je tom prigodom rekao da hrvatsko školstvo podsjeća na raštamani orkestar te istaknuo i sljedeće:

– Ciljevi i očekivani ishodi te didaktičke strategije su neusklađeni pa sve to dovodi do niza nesporazuma između nastavnika i ostalih stručnjaka u školi i učenika i njihovih roditelja. U školi imamo model ocjenjivanja koji je neusklađen s ciljevima, ishodima i didaktičkim strategijama, još uvijek je važno izračunavati prosječne ocjene kojima se određuje nečija sudbina, odnosno koje su potrebne za upis na viši stupanj obrazovanja. Međutim, prosječna ocjena ne govori ništa o osobi. Nadalje, imamo digitalne medije koje se u školama podređuje didaktičkom scenariju koji je na sceni već 350 godina. Umjesto da se scenarij mijenja u skladu s tehnologijom kojom raspoložemo, današnjim potrebama te načinima komuniciranja, dostupnim medijima i očekivanim ishodima. Slikovita je i današnja scena iz učionica u kojima učenici s tablet-računalima sjede u formaciji jednako kao i prije stotinu godina kad su u rukama držali bilježnicu ili knjigu. Dakle, učitelj koji tako radi nije promijenio ništa jer njegovi učenici koriste tablet umjesto bilježnice.

Škole su nam preplavljene udžbeničkim kompletima i materijalima, a autori se natječu napraviti čak i radnu bilježnicu za tjelesnu i zdravstvenu kulturu ili dnevnik slušanja glazbe, pa učitelj umjesto da pred učenika stavi prazan papir često poseže za nastavnim listovima u radnoj bilježnici na kojima treba nešto pobojati, upisati riječ ili odgovoriti na jednostavna pitanja. To su radnje čija je intelektualna težina zanemariva. No, nije li logičnije da se kreativnost učenika potiče nekim drukčijim metodama od spomenutih koje traže samo reproduktivno znanje i gotovo nikakav napor? Simptomatično je da i nastava metodike i didaktike na nastavnim fakultetima još uvijek slijedi utabane staze, odnosno didaktičke paradigme koje su bile aktualne prije više od pedeset godina te da s takvim metodičkim repertoarom koji je neprimjeren ovome vremenu učitelji i danas ulaze u razred raditi s mladim generacijama. U školama se inovacijsko, istraživačko i transformacijsko učenje spominje, ali se ne događa, jer je sve u razredu podređeno događanju nastavnika, odnosno predavačkoj nastavi. Stoga je i logično pitanje možemo li net-generaciji ponuditi neke primjerene didaktičke scenarije koji prate njihov način življenja, komuniciranja i učenja ili ćemo ih prisiljavati da se prilagode didaktičkim modelima koji su već dugo predmetom kritike – upitao se Milan Matijević.

U tematskom prilogu koji slijedi donosimo samo dijelove iz nekoliko znanstvenih radova koji su prezentirani na simpoziju „Nastava i škola za net-generacije: Unutarnja reforma nastave u osnovnim i srednjim školama”, ali i objavljeni u zborniku radova s međunarodne konferencije. Naravno, svi korišteni materijali kraćeni su kako bismo čitateljima pružili uvid u što više kvalitetnih izlaganja koja su predstavljena sudionicima simpozija.

Metodologije kurikularnih promjena: nekad i danas

U svom radu dr. sc. **Milan Matijević** i dr. sc. **Višnja Rajić** povijesno-komparativnom metodom analiziraju kurikularne promjene u procesu poučavanja

i učenja u školi te tvrde da čak i danas, više od stotinu godina od vremena kada se javljaju prvi projekti i pravci reformske pedagogije odnosno „nove škole”, u učionicama i nastavi ima previše frontalne predavačko-prikazivačke nastave uz koju se ne mogu ostvariti očekivani ishodi učenja i odgoja. Za nastavu se još uvijek može kazati da je previše intelektualistička, odnosno usmjerena na učenje u kognitivnom području, uz zanemarivanje afektivnog i psihomotornog razvoja, a na taj nedostatak su predstavnici „nove škole” ukazivali prije više od stotinu godina. To je nastava u kojoj se nedovoljno brine o zadovoljavanju osnovnih razvojnih potreba. Slika o učeniku u svim vidovima unutarnje i vanjske evaluacije gradi se uglavnom na uspjesima učenika koji su u vezi logičko-matematičke i verbalno-lingvističke inteligencije.

Većina promjena koje su se događale u školskom sustavu i nastavi odnosile su se na promjene trajanja osnovne i/ili obvezne škole te na uvođenje novih ili izostavljanje nastavnih predmeta iz nastavnih planova osnovnih i srednjih škola. Učionice i didaktika koja se u njima događala uglavnom su slijedile logiku frontalne predavačko-prikazivačke nastave. Čak i najnovije informacijsko komunikacijske tehnologije i alati koji ulaze u učionice (LCD projektori, PowerPoint prezentacije i pametne ploče) slijede logiku nastave u kojoj učenici uglavnom sjede, slušaju i gledaju.

Didaktičke, odnosno kurikularne promjene podrazumijevaju promjenu postojećih, uvođenjem novih didaktičkih strategija, uvođenje novih nastavnih predmeta, izostavljanje ili ukidanje postojećih nastavnih predmeta, izostavljanje određenih tema iz postojećih nastavnih predmeta ili smanjenje vremena bavljenja nekim temama, povećanje/smanjivanje nastavnih sati za određene nastavne predmete, uvođenje

novih nastavnih tema u postojeće nastavne predmete (primjerice zdravstveni odgoj, građanski odgoj, poduzetništvo, informatika), uvođenje međupredmetnih tema, stjecanje nekih ključnih kompetencija u više nastavnih predmeta (informatičke kompetencije se mogu stjecati u materinskom i stranom jeziku, matematici, fizici, tehničkoj i likovnoj kulturi te drugim nastavnim predmetima).

Analizom relevantne literature i događaja u proteklom stoljeću, potvrđeno je da obrazovni sustavi diljem svijeta prolaze već dugi niz godina reforme i izmjene u svojim pokušajima davanja odgovora na zahtjeve društva (Fullan, 2001). Tako Liessmann osporava tu nezasićenu glad za promjenom, dok Delors tvrdi da previše uzastopnih reformi može značiti smrt za ostvarivost reforme. Isto tako, uslijed brojnih pokušaja reforme koje nameću stručnjaci i obrazovna politika u kojoj učitelji nemaju pravo donošenja odluka, obrazovni sustav pruža otpor reformi i škole pretvara u konzervativne institucije koje traže način kako

sačuvati svoj kontinuitet (Stoll i Fink, 2000). Međutim, potreba za reformom obrazovanja je neupitna i nužna. Obrazovni sustav ne može izbjeći transformaciju i inovaciju odgojno-obrazovnog procesa (Rajić, 2013). Reforme kurikuluma uvjetovane su kontekstom u kojem se nalazi obrazovni sustav.

Hrvatska ima dugogodišnju tradiciju centraliziranog, predmetnog nacionalnog kurikuluma odnosno kurikuluma usmjerenog na kontrolu ulaznih faktora obrazovanja i detaljno određene nastavnih sadržaja. Predmetna struktura kurikuluma u osnovi čini svojevrsnu presliku strukture znanstvenih disciplina. Odgojno-obrazovni ciklusi NOK-a pretpostavljaju fleksibilnije programiranje od programiranja metodom indukcije koja se prakticira u programiranju razdvojenih nastavnih programa. Izradom Nacionalnog okvirnog kurikuluma započinje prelazak na kompetencijski sustav te se rezultati odgoja i obrazovanja iskazuju učeničkim kompetencijama (Vican i sur., 2007). Pri daljnjoj

izradi kurikuluma i reformi koja slijedi nužno je voditi se načelom „Manje diferencijacije, a više integracije”, odnosno smanjivati broj nastavnih predmeta, osigurati integraciju srodnih predmeta i tema, posebno na početku školovanja te u srednjim strukovnim školama. To bi svakako bilo primjerenije stilovima življenja, komuniciranja i učenja pripadnika net generacija.

Poučeni finskim iskustvom i najavljenim promjenama kurikuluma, može se uočiti da pravilo „svima jednako i svima isto” u kurikulumima primarnog i sekundarnog obrazovanja rezultira nezadovoljstvom svih sudionika. Nastavni kurikulum koji se izrađuje prema nekom zamišljenom prosječnom učeniku obično ne zadovoljava nikoga. Taj logičan zaključak se u svijetu rješava proglašavanjem dijela nastavnog kurikuluma izbornim ili fakultativnim, pa učenici mogu, uz nastavnikovo vođenje prilagođavati kurikulum svojim mogućnostima, željama i očekivanjima. Zbog šarenila u didaktičkoj terminologiji u Republici Hrvatskoj,

Sudionici međunarodne konferencije u Opatiji

uvjetovanog srednje-europskom tradicijom nastavnih programa i uvođenjem kurikulumske pristupa u obrazovanje u zadnjih dvadesetak godina, u didaktičkoj literaturi, a i u nastavnoj praksi, vlada velika neusklađenost. Naravno, to se odražava na kvalitetu nastavnog procesa, na razredno-nastavno i školsko ozračje, pa i na ishode odgoja, obrazovanja i učenja.

U najavljenim reformama hrvatskog kurikuluma, koje ovog puta ne bi smjele ostati isključivo kozmetičke, nužno je uključiti sve dionike u obrazovnom sustavu. Osim reforme same organizacijske strukture obrazovnog sustava i organizacijskih pravila upravljanja obrazovnim institucijama, znanstvenu i stručnu pozornost treba usmjeriti i na didaktiku sveukupne nastave te na didaktiku pojedinih nastavnih

poučavanja naglašavaju važnost učinkovitih okruženja za učenje koji se okreću učenicima. Individualizacija je moguća samo ako je nastavnik osjetljiv na različitosti među učenicima vezanim uz njihovo predznanje, sposobnosti, interese, motivaciju, stilove učenja, samoučinkovitost, očekivanja od sebe i obrazovanja u odnosu na učenikovu jezičnu, kulturalnu i društvenu pozadinu. Stvaranje okruženja koje je učinkovito za učenje te modeli poučavanja koji se okreću učenicima zahtijeva ravnotežu između problema i pristupa istraživanju s jedne strane te sistematičnog poučavanja s druge.

Poučavanje zbog razumijevanja predstavlja temeljni zadatak suvremene nastave. Radi se o kompleksnoj učiteljevoj vještini koja zahtijeva brižnu pripremu učitelja, s gledišta ciljanoga

važno je uvažavanje didaktičkoga načela obrazovne diferencijacije i individualizacije te da učitelji znaju prilagoditi nastavu osobinama i potrebama učenika. Istraživanje je pokazalo relativno nisku zajedničku ocjenu stavaka unutar faktora „izvođenje obrazovne diferencijacije i individualizacije”. Učenici s boljom ocjenom ocjenjuju da na nastavi imaju više mogućnosti za rješavanje dodatnih zadataka (bilo zahtjevnijih zadataka ili jednako zahtjevnih zadataka). Povezanost znanja koje nastaje razvijanjem širih okvira tako da omogućava prijenos i upotrebu znanja u različitim kontekstima, uključujući suočavanje s nepoznatim problemima jedna je od ključnih značajki kompetencija 21. stoljeća. To učitelj može postići na različite načine – uvođenjem problemske i projektne nastave, a važnu ulogu ima i međupredmetno povezivanje i aktualizacija nastavnoga gradiva (s obzirom na odabrane sadržaje i načine rada).

Škola predstavlja nakon obitelji i vršnjaka važan mikrosustav za mladoga čovjeka. Važan sastavni dio školskoga mikrosustava je interakcija između učitelja i učenika. Iz stavaka faktora „učenikova procjena odnosa učitelja prema učenicima” vidljivo je da učenici većinom smatraju da učitelj ima pozitivan odnos prema učenicima. Čak 79,6 posto učenika smatra da se učitelj odnosi s poštovanjem prema svakome učeniku, a 68,9 posto smatra da se njihov učitelj zanima za mišljenje i iskustva svakoga učenika.

Odnosi među učenicima od ključnog su značaja za kvalitetnu nastavu. Iz pregleda zastupljenosti pojedinih ocjena unutar stavaka faktora „učenikova procjena odnosa među učenicima” vidljivo je da se većina učenika osjeća dobro u razredu, da ih školske kolege prihvaćaju. Međutim, visok je i postotak učenika koji se ne osjećaju ugodno u razredu (38,5 posto) ili u školi (27,2 posto). Učenje i poučavanje učinkovito je kada se odvija u suradničkoj i sigurnoj atmosferi.

Iz stavaka faktora „učenikova procjena odnosa prema predmetu” vidljivo je da većina učenika ima pozitivan odnos prema predmetu. Četvrtina ih smatra da je za njih „materinski jezik, odnosno matematika zanimljiv predmet”, ali s druge strane jednako toliko učenika smatra da

ova tvrdnja za njih nikako ne vrijedi. Učenici s višom ocjenom iz tih predmeta izražavaju statistički značajno pozitivniji odnos prema predmetu. Učenici u usporedbi s učenicima izražavaju statistički značajno slabiji odnos prema predmetu. Iz odgovora učenika može se razabrati da učenici znanje materinskoga jezika i matematike procjenjuju kao prilično upotrebljivo i životno.

Odgojno-socijalizacijski potencijali suvremenih medija

Dr. sc. **Goran Livazović** s Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku u svom je izlaganju pod naslovom „Odgojno-socijalizacijski potencijali suvremenih medija” predstavio rezultate istraživanja medija u kontekstu njihovih odgojno-socijalizacijskih utjecaja. Analiza utjecaja medijskih sadržaja temelji se na tradiciji Bronfenbrennerove ekološke teorije sustava, koja medije smatra važnim odgojno-socijalizacijskim agensom u razvoju socijalnog habitusa mladih. Pedagojska pak analiza podrazumijeva usporedbu utjecaja medijskih sadržaja na mlade u temeljnim područjima odgoja i njihova razvoja, poput kognitivne, emocionalne, psihomotoričke, moralne, estetske i radne sfere. Suvremena istraživanja medije promatraju u ulozi odgojno-socijalizacijskog nad-vršnjaka djeci i mladima. Unatoč nizu prosocijalnih, mediji dominantno portretiraju neprimjerene stilove ponašanja kao poželjne (nasilje, ovisničko ponašanje, konzumerizam, hiperseksualizacija, rizično seksualno ponašanje, predrasude i stereotipi) stvarajući iskrivljenu sliku svijeta, što se potencira sukobom odgojnih vrijednosti roditeljskoga doma, škole, utjecaja vršnjaka i medijskih sadržaja.

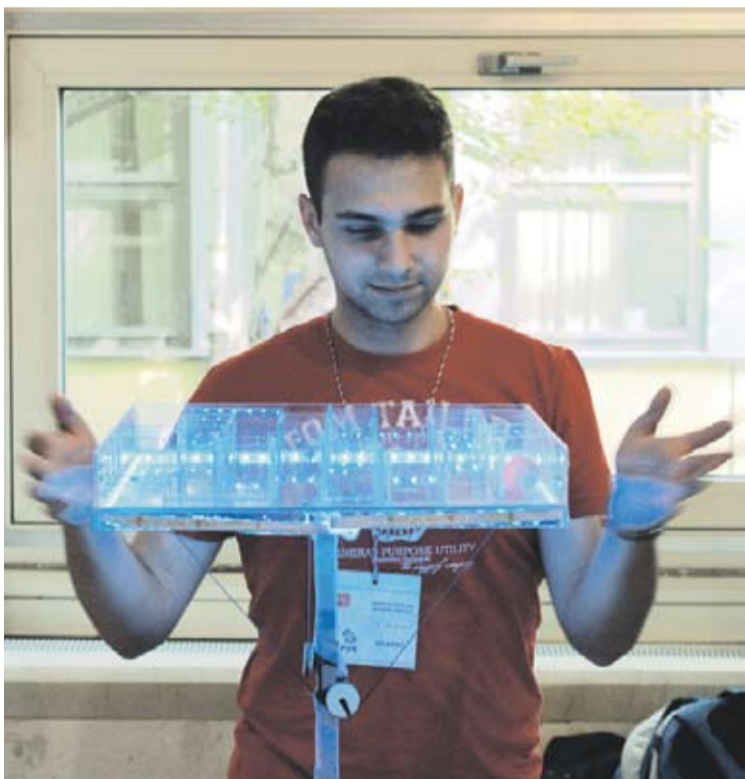
Elektroničko nasilje predstavlja opetovanu zlonamjernu uporabu tehnologije s ciljem nanošenja štete ugledu i integritetu osobe, a obuhvaća svaku komunikaciju kojom je osoba izložena napadu putem interneta ili mobilnog telefona, a prevencija elektroničkog zlostavljanja misija je koja od pedagoga, nastavnika, roditelja i samih učenika zahtijeva suradnju kako bi se osiguralo sigurno okruženje. Medijski odgoj u obitelji i uloga roditelja su pritom presudni, jer mogu odgojno djelovati na korištenje medija

na više načina: praćenjem i ograničavanjem pristupa, ali i savjetovanjem, razgovorom, postavljanjem modela te planiranjem medijskih aktivnosti.

Istraživanje je provedeno na 120 učenika u dobi od 14 do 17 godina. Ispitano je 60 učenika osmih razreda osnovne škole i 60 drugih razreda srednje škole u Osijeku. Sudjelovalo je 59 djevojaka i 61 mladić. Rezultati pokazuju da više od tri sata dnevno internet koristi 54,2 posto učenika, a manje od tri sata dnevno njih 45,8 posto, pri čemu svi koriste internet i društvene mreže, koje dnevno koriste više od pet puta njih 56,7 posto, dok ih 43,3 posto provjerava do pet puta dnevno. Ukupno 56,7 posto ima prijenosno računalo, a 55 posto učenika ima pristup internetu i putem mobitela – njih 40,8 posto ima pristup internetu iz svoje sobe. U slobodno vrijeme 45,8 posto redovito provodi vrijeme na društvenim mrežama, dok 2,5 posto to ne čini nikada. Dopisivanjem s prijateljima na internetu često bavi se 51,7 posto učenika, dok Facebook uvijek posjećuje njih 45 posto. Na internetu više od pet sati dnevno provodi 20 posto mladih, od tri do pet sati njih čak 33,3 posto, a od dva do tri sata 38,3 posto.

Na društvenim je mrežama redovito aktivno 72,5 posto učenika, dok ih rijetko ili uopće ne posjećuje samo 11 posto. Računalne igre redovito igra 36,7 posto, dok ih nikada ne igra 20,8 posto. Facebook redovito posjećuje 76,7 posto, a nikada ili rijetko samo 12,5 posto učenika. Uz pomoć interneta zadaću piše 46,7 posto, a nikada ili rijetko samo 16,5 posto, dok dodatnu literaturu za zadaću na internetu redovito traži 20 posto, a rijetko 59,2 posto ispitanika. Pornografske stranice redovito posjećuje 24,2 posto i to većinom mladići, a nikada ili rijetko 66,4 posto, većinom djevojaka. Čak 74,2 posto svjedočilo je zlostavljanju drugih. Kada netko nekoga zlostavlja, 35,8 posto ih promatra zlostavljanje, ali ne sudjeluje. Samo 12,5 posto pokušava pomoći žrtvi, 9,2 posto prigovori nasilniku, 3,3 posto prijavi zlostavljanje, a 5,8 posto ne čini ništa, dok ih 10,8 posto napusti mrežu.

Ako svjedoče zlostavljanju, 75 posto prijavljuje zlostavljanje, dok njih 25 posto ne bi prijavilo zlostavljanje. Većina učenika (56,7 posto) u slučaju elektro-

područja i predmeta. Naime, ukoliko se pažnja posveti isključivo strukturnoj reformi obveznog obrazovanja, velika je vjerojatnost da će pedagogija i didaktika koje prevladavaju u razredu ostati nepromijenjene. Ukoliko pak pokušamo djelovati isključivo na reformu pedagoških i didaktičkih oblika, promjene nikada neće zaživjeti uslijed institucionaliziranih modela ponašanja. Zakonitosti upravljanja školom ostat će nepromijenjene. No, prije same reforme bilo bi dobro utvrditi ključne vrijednosti na kojima se zasniva obrazovni sustav, a koje se na razini meta-pravila zapravo prepoznaju i reguliraju obrazovni proces, zaključuju u svom radu Milan Matijević i Višnja Rajčić.

Nastava – profesionalni izazov za učitelje

Dr. sc. **Milena Valenčič Zujljan** s Pedagoškog fakulteta Sveučilišta u Ljubljani u svom izlaganju pod naslovom „Nastava u 21. stoljeću – profesionalni izazov za učitelje” tvrdi da je temeljno pitanje kako treba izgledati poučavanje u kojemu će nova net-generacija biti spremna odgovoriti na mnoge i ponekad nedefinirane buduće izazove, biti sposobna na cjeloživotno učenje, kvalitetan privatni život s produktivnom međusobnom suradnjom u društvu znanja. Odgovor na to pitanje potražila je u istraživanju o učenju i poučavanju, a rezultati studija o učinkovitosti

planiranja i produbljenog poznavanja učenika, kao i vođenje nastave usmjereno na učenika i poticanje učenikove aktivnosti u svim etapama obrazovnog procesa, od uvođenja do provjeravanja i ocjenjivanja znanja. Rezultati istraživanja pokazuju da unatoč tome što mnogo učenika ocjenjuje da na nastavi razumiju učiteljevo objašnjenje (80 posto), da učitelj prilikom obrade novoga nastavnoga gradiva ne provjerava njihovo predznanje (56,6 posto), da im ne objašnjava što trebaju znati (41,9 posto), da im prilikom provjeravanja znanja ne objasni greške (46,9 posto), da ih ne potiče u postavljanju pitanja, ako ne razumiju nastavno gradivo (54,5 posto), da ne potiče svakoga učenika u postizanju što boljih rezultata (43,6 posto), da ne zadržava pažnju učenika tijekom cijeloga nastavnoga sata (43,6), da im ne provjeravaju redovito domaće zadaće (41,1 posto).

Zabrinjavajuće je da čak 44 posto učenika ocjenjuje da ih učitelji ne potiču na međusobnu suradnju. Nadalje, istraživanje je pokazalo da se ocjena učiteljeva poticanja aktivnosti i sudjelovanja učenika na nastavi statistički značajno razlikuje s obzirom na ocjenu koju učenici imaju iz danoga predmeta. Učenici s boljom ocjenom ocjenjuju da ih učitelji u većoj mjeri potiču na aktivnost i sudjelovanje na nastavi. Za postizanje učenikove optimalne aktivnosti na nastavi i u učenju

ničkog zlostavljanja za pomoć bi se obratilo roditeljima, 17,5 posto prijateljima, 7,5 posto ne bi zatražilo pomoć, policiji bi se obratilo 5,8 posto, učiteljima samo 5 posto, a pedagogu ili ravnatelju samo 2,5 posto ispitanika. Njih 21,7 posto, ne bi prijavilo elektroničko zlostavljanje jer bi mogli upasti u nevolju, čak i ako nisu ništa učinili – 14,2 posto mladih smatra da je škola nemoćna, 8,3 posto da školsko osoblje ne bi razumjelo problem, 15 posto smatra da bi ispalo krivima ako prijave zlostavljanje, 5 posto da im se drugi zato rugali, a čak 15 posto strahuje od osvete zlostavljača nakon prijave.

Zanimljivo, 10 posto ispitanika smatra da elektroničko zlostavljanje nije problem, a 7,5 posto misli da se jednostavno moraju naučiti nositi sa zlostavljanjem. Nadalje, 56,7 posto mladih tvrdi da ih roditelji redovito upozoravaju na moguće opasnosti upoznavanja s osobom koju poznaju samo preko Interneta, dok 13,3 posto učenika nikada nisu upozoreni, a 11,7 posto rijetko primaju upozorenja roditelja. Čak 40 posto ispitanika nema dogovorena pravila korištenja medija s roditeljima. Ako bi svjedočili zlostavljanju, 75 posto ispitanika bi vjerojatno prijavilo zlostavljanje roditeljima. Kao najčešće oblike, 31,7 posto ispitanika navodi slanje ružnih poruka ili slika, 21,7 posto međusobno zlostavljanje učenika na internetu, 20 posto nazivanje drugih pogrdnim imenima, 15 posto korištenje tuđeg mobitela kako bi učenik upao u nevolju, a 11,7 posto lažno predstavljanje na mreži.

Provedenim istraživanjem utvrđeno je da se mlađi i stariji adolescenti, kao i mladići te djevojke, značajno razlikuju u uporabi i medijskim interesima. Mlađi muški adolescenti izloženi su zlostavljanju, a što su adolescenti mlađi, to je češće elektroničko zlostavljanje drugih. Elektroničko se zlostavljanje smanjuje s dobi, jer su stariji muški adolescenti rjeđe žrtve ili zlostavljači na internetu. Suprotno tomu, značajnim se pokazalo da su mlađi muški adolescenti češće žrtve, ali i zlostavljači za razliku od djevojaka, pri čemu su mlađe djevojke pod većim nadzorom roditelja, dok su im roditelji uključeni u život s medijima, što može ukazivati da se zbog veće kontrole rjeđe nalaze u ulozi žrtve ili zlostavljača u odnosu na mladiće. Značajna korelacija pokazala se i na vari-

jablama uključenosti i medijskog odgoja roditelja. Za pedagogiju ovo su važni indikatori, jer ukazuju na puno dublji problem koji podrazumijeva potrebu kvalitetnije suradnje škole, učenika i roditelja u preveniranju ove vrste nasilja kroz odgojno-preventivno djelovanje i zajednički rad. Rezultati potvrđuju da se problem elektroničkog zlostavljanja mora tretirati kao složena pojava kojoj treba početi pristupiti interdisciplinarno.

Načini učenja i ishodi odgoja net-generacija

Dr. sc. Vesna Bilić s Katedre za pedagogiju i didaktiku Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu ističe u svom radu pod naslovom *Načini učenja, online aktivnosti i ishodi odgoja net-generacije* da veliku pozornost javnosti i znanstvenika izazivaju generacije djece koje su rođene i odrastaju u digitalnom okruženju. Pretpostavlja se da tehnologija snažno utječe na njihov razvoj, a čini se da im postaje i neophodna za svakodnevno funkcioniranje.

Različitim terminima pokušava se naglasiti njihova povezanost s tehnologijom, primjerice *cyber-djeca*, generacija M (engl. *media generacija*), generacija V (engl. *virtual generation*), generacija C (u ovom nazivu su sintetizirani engl. termini: *connected* – povezani; *creative* – kreativni i *click* – skloni klicanju mišem). Veliku popularnost stekao je i naziv *homo zappiens* (Veen, 2007; Veen i Vrakking, 2009), koji je izveden od lat. riječi *homo* – čovjek i oponašanja zvuka koji nastaje mahanjem izmišljenim laserskim oružjem „*zap-zap*“, a predstavlja metaforu za brzo skeniranje informacija pogledom s računala ili mobitela. Iako među navedenim nazivima postoje sitne razlike općenito se smatraju istoznačnicama. Budući da je jedan od frekventnijih termina net-generacija i mi ćemo ga koristiti u ovom radu, a kako bismo opisali generaciju koja ne poznaje svijet bez računala, rođena je i odrasta izravno povezana s (inter)netom. Čini se da su oni fokusirani na internet koji im je najbolji prijatelj, *treći roditelj* i njihov najvažniji prozor u svijet (Tapavički Duronjić, 2011). Njih Prensky (2005) naziva *digitalnim urođenima* i opisuje ih kao izvorne govornike digitalnog jezika koji se značajno

razlikuju od generacija iz pred-digitalnog vremena, osobito od svojih digitalno *priučeni* roditelja i učitelja, koje on naziva *digitalnim pridošlicama*.

Među tipičnim obilježjima ove generacije ističu se sloboda, brzina i fleksibilnost (Prensky, 2005; Berk, 2009; Tapscott, 2011). Uz to oni su optimistični, timski i globalno orijentirani, kolegijalni, racionalni, iznimno znatiželjni (Jones i Shao, 2011). Vole paralelne procese, uživaju u trenutnim zadovoljstvima i najbolje funkcioniraju kad su umreženi, skloni su prilagođavati se, surađivati i povezivati se (Berk, 2009; Tapscott, 2011).

Uz pronalaženje načina kako najbolje iskoristiti neslužbene mogućnosti i prednosti moderne tehnologije u poticanju učenja i unapređivanju nastave, istovremeno je potrebno obratiti pozornost na potencijalne zamke i rizike koji su popratna pojava takvog razvoja. Mogućnost negativnih implikacija proizlazi iz činjenica da „tehnologija preuzima najvitalnije funkcije ljudske djelatnosti“, ona formira i oblikuje mladu generaciju te postaje važna snaga u oblikovanju suvremenog društva (Bajić, 2014). Budući da je znanje o net-generaciji još uvijek u razvoju, uz razumijevanje učinka korištenja digitalne tehnologije na ishode obrazovanja, potrebno je usmjeriti pozornost na prepoznavanje učinaka i ishoda odgoja.

Stoga se i skreće pozornost na utjecaj modernih medija na oblikovanje navika i stvaranje novih obrazaca ponašanja koji se prakticiraju u učenju i svakodnevnom životu, kao što su brzina, istovremeno obavljanje više zadataka, traženje informacija i njihova trenutna isplativost, širok raspon pažnje, a što rezultira očekivanim promjenama kod odgajnika kao što su nedostatak strpljivosti i ustrajnosti, kroničnom površnosti i nepromišljenosti te fizičkom i mentalnom lijenosti.

Iako se novi val korištenja interneta, koji se povezuje uz korištenje Web 2.0 tehnologije, za učenje i nove oblike društvenosti, povezuje uz pozitivne odgojne kvalitete kao što su dijeljenje, međusobno pomaganje, podrška, iskrenost i tolerancija, potrebno je ukazati i na negativne strane osobito neodgovorno i nekorektno postupanje prema drugima (elektroničko nasilje, nepoštivanje vlasništva), ali i prema sebi (lažno predstavljanje i (ne)samokritičnost, te ugrožavanje privatnosti). Potrebno je napomenuti da za sve navedene probleme ne treba kriviti tehnologiju, ona je samo olakšala primjerice preuzimanje sadržaja ili učinila primamljivim neistinito predstavljanje, već je potrebno realno sagledati gdje su oni koji odgajaju (*digitalne pridošlice*) zakasnili, zakazali, nisu pravodobno prepoznali snagu neintencionalnih utjecaja ili su za sve to nepripremljeni.

Zbog raširenosti i zanemarenosti navedenih problema sugerira se školama da preuzmu vodstvo u pripremi mladih za digitalno doba, imajući u vidu i odgojne kvalitete i formiranje korektnog odnosa prema sebi i drugima u realnom i virtualnom svijetu. Analizirane odgojne kvalitete pretpostavka su životnih i školskih uspjeha te pretpostavka izgradnje humanih zajednica u kojem je ljudsko biće najveća vrijednost, a upravo je to važan cilj odgojnog djelovanja. Mogućnosti i prednosti moderne tehnologije nije dovoljno gledati samo kao obrazovni i informacijski resurs već je potrebno taj potencijal koristiti na konstruktivan način u skladu s ciljevima odgoja, kako bi prenijeli vrijednosti i oplemenili odgojne kva-

litete generacija kojima pripada budućnost.

Waldorfska pedagogija u produženom boravku

Karolina Doutlik, učiteljica u OŠ Ivan Benković iz Dugog Sela, i Jelena Acman, učiteljica u OŠ Otok iz Zagreba, u svom su radu progovorile o implementaciji pedagoških ideja Rudolfa Steinera u produženom boravku te istaknule da je waldorfska pedagogija jedna od reformnih pedagogija prisutnih u Hrvatskoj te da se raznolik nastavni sadržaj waldorfskih škola koji potpomaže pedagošku koncepciju uspjeha za sve stječe umjetničkim i radnim odgojem. Bit nastave u waldorfskim školama nije stjecanje znanja iz pojedinih predmeta već cjelovito razumijevanje i mišljenje, spoznaja svijeta i čovjeka koji živi u njemu, razvijanje vlastitog stava i prijedloga u rješavanju određenih problema.

Produženi se boravak organizira radi zbrinjavanja učenika nižih razreda uglavnom nakon obvezne nastave, a u njemu uz stručno vodstvo učitelja-voditelja produženog boravka učenici izvršavaju školske obveze, provode svoje slobodno vrijeme te imaju osiguranu prehranu. U Hrvatskoj se produženi boravak organizira za učenike od prvog do trećeg razreda. Dakle, učenicima koji u školi borave i do devet sati treba ponuditi aktivnosti koje zadovoljavaju ne samo njihove kognitivne potrebe, već motoričke i afektivne. Sadržaji i aktivnosti kojima se ispunjava slobodno vrijeme učenika u produženom boravku stoga ponajviše ovise o afinitetima, kreativnosti, volji i domišljatosti učitelja-voditelja produženog boravka.

U svom radu autorice su prikazale elemente waldorfske pedagogije – ručni rad, sviranje blok-flaute, učenje matematike i slova uz pokret, pričanje priča te crtanje formi – koji se mogu implementirati u nižim razredima primarnog obrazovanja, odnosno u odgojno-obrazovni proces u produženom boravku, ističući kako je jedan od nedostataka hrvatskog obrazovnog sustava upravo stavljanje naglaska na spoznajni razvoj učenika, dok je razvijanje motoričkih sposobnosti već desetljećima zanemareno

i nedovoljno zastupljeno. Naime, ručnim se radom razvija fina motorika, spretnost prstiju, preciznost, koncentracija, upornost, samostalnost, samopouzdanje, odnosno povjerenje u vlastite sposobnosti i zadovoljstvo sobom, samoocjenjivanje, vježba strpljivost, uključuju sva osjetila i angažira cijelo tijelo, njeguje osjećaj za ljepotu, stvaraju nove ideje i dizajne, razvija se osjećaj za materijal i njegovo poštivanje te osjećaj za boje, uči pravilno rukovanje i poštivanje pribora za rad, stječu se mnoge praktične vještine i tehnike, omogućuje zdrav razvoj, može djelovati na učenike, uči proces izrade predmeta od ideje do finalnog proizvoda, razvijaju socijalne kompetencije, volja i mišljenje.

Ručni se rad u državnim osnovnim školama, osim kroz izvannastavnu aktivnost entuzijastičnih učitelja, može uvesti i u produženi boravak kao dio radno-tehničkog, odnosno kulturno-umjetničkog područja u kojoj bi odgojno-obrazovna skupina u isto vrijeme mogla raditi rukama ili kao pojedinačna dodatna aktivnost nakon izvršenih školskih obaveza. Autorice navode primjer učenja matematike i slova uz pokret, jer učenje pokretom omogućuje kvalitetnije i trajnije memoriranje određenih sadržaja. Kako se u produženom boravku treba ponavljati sadržaj koji su učenici učili na nastavi, učenje slova i matematike uz pokret predstavlja priliku da se učenici još više povežu s dotičnim nastavnim sadržajem, ponove ga te ga lakše i upamte.

Zaključno, autorice smatraju da elementi alternativnih pedagogija pridonose kvalitetnijem stjecanju znanja, ali i razvoju brojnih učenikovih sposobnosti tako da svakako treba biti otvoren za razne ideje, načela, metode koje su reformisti promicali prije stotinjak godina, a koja su suvremene i danas te prijeko potrebne razvitku uspješnijeg primarnog obrazovanja u hrvatskim državnim osnovnim školama. Stoga je potrebno da na nastavničkim fakultetima budući učitelji upoznaju pedagoške ideje raznih alternativnih pedagogija i programa te stječu potrebne kompetencije. Na učiteljima je velika odgovornost, jer oni cjeloživotnim obrazovanjem, aktivnim sudjelovanjem u promjenama te propitivanju vlastite prakse mogu dovesti do poboljšanja obrazovanja u hrvatskim državnim školama. Odgovornost je i na državi jer treba poduprijeti razne pedagoške inicijative te tako omogućiti razvoj pedagoškog pluralizma u Hrvatskoj, a samim time i roditeljima dati pravo na izbor obrazovanja po mjeri vlastitog djeteta.

Konstruktivizam u nastavi Prirode i društva

Dr. sc. **Alena Letina** s Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u svom je izlaganju predstavila rezultate istraživanja čiji je cilj bio utvrditi jesu li učitelji skloniji konstruktivističkoj ili tradicionalnoj paradigmi nastave prirode i društva te koliko često primjenjuju konstruktivistički pristup u nastavi toga nastavnog predmeta. Pošla je od teze da konstruktivistički pristup u nastavi prirode i društva podrazumijeva nastavu tijekom koje

učenici aktivno i odgovorno sudjeluju u konstruiranju osobnog znanja i razumijevanja, uz uvažavanje prethodnih spoznaja i iskustava. Kooperativno učenje u takvome okruženju na specifičan način omogućava učeniku preispitivanje osobnog viđenja svijeta kroz interpersonalnu interakciju, što uzrokuje turbulencije postojećih načina razmišljanja, njegov kognitivni rast i prilagodbu novim iskustvima. Konstruktivistički učitelj potiče učenike da na mnogo načina i kroz različite situacije i perspektive dođu do rješenja postavljenih problema i razviju kompetencije primjenjive u različitim situacijama, s drugačijim ciljem.

Na temelju rezultata provedenog istraživanja može se zaključiti da učitelji imaju pozitivna uvjerenja o konstruktivističkoj paradigmi nastave Prirode i društva te je percipiraju kao holistički pristup učeniku kojim se ostvaruje konstrukcija kvalitetnih znanja, razvoj korisnih vještina te oblikovanje osobnih stavova i vrijednosti, odnosno cjeloviti razvoj učenikova bića. Pozitivnija percepcija ovoga pristupa u odnosu na percepciju tradicionalnog pristupa nastavi pokazuje veću sklonost učitelja prema primjeni konstruktivističkog pristupa u nastavi Prirode i društva. Takva uvjerenja učitelja mogu se smatrati dobrim temeljem za uspješnu i učestaliju implementaciju konstruktivističke paradigme u svakidašnju nastavu.

Istraživanjem je također utvrđeno da učitelji konstruktivistički pristup u nastavi Prirode i društva primjenjuju često (barem jedanput tjedno) te da postoji povezanost između mišljenja učitelja o konstruktivističkoj nastavi Prirode i društva i učestalosti njezine primjene. Time je pretpostavka znanstvenog promišljanja nastavne prakse, koja smatra da nastavna praksa učitelja odražava ono što oni vjeruju, potvrđena. Na temelju takvog nalaza može se zaključiti da je u nastavi

Prirode i društva već ostvaren pozitivan pomak od tradicionalne predavačko-prikazivačke nastave usmjerene na učitelja prema suvremenijoj, konstruktivističkoj nastavi usmjerenoj na učenika. Takav nalaz ide u prilog spremnosti učitelja za nadolazeću kurikulumsku reformu u kojoj će težište biti upravo na organizaciji nastave usmjerene na učenika i razvoju učeničkih kompetencija.

Ovo je istraživanje potvrdilo nalaze dosadašnjih istraživanja o povezanosti uvjerenja učitelja i njihove nastavne prakse. Stručna sprema pokazala se važnim čimbenikom sklonosti učitelja prema određenoj nastavnoj paradigmi jer je utvrđeno da učitelji s višom stručnom spremom statistički značajnije preferiraju tradicionalnu paradigmu nastave u odnosu na učitelje s visokom stručnom spremom. Samim time dolazi se do zaključka da formalno obrazovanje učitelja predstavlja važan prediktor u izgradnji stavova učitelja spram određenih pristupa nastavi, ali i da postoji nužna potreba za cjeloživotnim učenjem i profesionalnim razvojem učitelja vezanim uz ovu temu. Profesionalni razvoj može značajno utjecati na oblikovanje pozitivnih uvjerenja i sklonosti prema suvremenijim oblicima nastave onih učitelja koji su formalno obrazovanje završili prije više od dvadeset godina, odnosno koji su stjecali kompetencije za provođenje tradicionalne paradigme nastave Prirode i društva.

Kultura nastave kao determinanta opterećenja učenika

Dr. sc. **Andelka Peko** i dr. sc. **Emerik Munjiza** s Odsjeka za cjeloživotno obrazovanje, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera iz Osijeka, govorili su o temi pod naslovom „Kultura nastave – determinanta opterećenja učenika” te naglasili

da je školska opterećenost učenika najuže povezana s određenom kulturom nastave, koja obuhvaća ciljeve, ustroj, okruženje, čimbenike koji u njoj sudjeluju i njihove suodnose zrcaleći se u vrijednostima koje se u njoj razvijaju. Učenik je izložen zahtjevima u pogledu vladanja nastavnim i izvannastavnim sadržajima u svrhu razvoja temeljnih kompetencija, što mu predstavlja određeno opterećenje. Unatoč stalnom nastojanju ostvarivanja optimalnoga opterećenja učenika, u kontekstu nastavne prakse ostvaruje se suprotno, uvjetujući preopterećenje učenika. (Pre)opterećenost učenika desetljećima je aktualan pedagoški problem u hrvatskom kontekstu kojim se bave mnogi znanstvenici, koji u svojim istraživanjima ukazuju na činjenicu da je nastava važna odrednica preopterećenosti učenika osnovne škole.

Kultura nastave koja je usmjerena sadržaju s ciljem svladavanja goleme količine pojmovi, činjenica, podataka i drugih programskih sadržaja, njegovala se stoljećima. Bilo je vrijedno „svladati gradivo”, upamtiti ga i kasnije reproducirati. Time se školsko učenje uglavnom svodilo na memoriranje potičući takozvano propozicijsko znanje (činjenično znanje ili znanje o...). Školsko okruženje i aktivnosti učitelja mogu imati i negativne posljedice na učenje. Posebice se štetnim pokazuju obrasci koji isključivo potiču učenje napamet te reprodukciju zapamćenog kao ključnu osnovu za vrednovanje i ocjenjivanje. Suvremene su teorije glede izbora nastavnih sadržaja usmjerene k nadilaženju enciklopedizma, formalizma i pasivnosti u nastavi, promatrajući ih kao činitelje koji otežavaju nastavni proces, umanjujući njegove rezultate.

Nastava je danas usmjerena drukčijoj svrsi i ciljevima. Zahtijeva se implicitno znanje, odnosno znanje koje uključuje umijeća, uvjerenja i razumijeva-

nje. Suvremena nastava polazi od prethodnog znanja učenika, na koje se konstruira novo. U nastavnom se procesu učenicima mora osigurati sustav mišljenja i učenja zasnovanoga na aktivnome učenju. Zadatak je učitelja da u sustavu nastave, sa svrhovitom organizacijom, osposobi učenike za osobni razvoj i osobno bogaćenje iskustvom u nastavi kao pojavnom obliku organiziranog učenja. Nastava je još uvijek temeljni oblik posredovanja sadržaja, a osuvremenjivanjem bi trebala postati posrednik informacija o sadržajima. Stoga bi suvremenu nastavu trebalo ustrojiti na način da učenik uči samostalno istraživati, pronalaziti nove spoznaje, kritički ih promišljati i selekcionirati. Učenik svojom aktivnošću stvara vlastiti sustav znanja. Usmjerava ga se pojačanom samostalnom radu u okviru i izvan nastavnog vremena. Razvija se kultura nastave u kojoj se potiče stalnost i samostalnost učenja. Svi zahtjevi koji proizlaze u nastavi i izvan nastave traže vremensku zauzetost učenika i direktno ga opterećuju.

Autori kroz svoje istraživanje ukazuju na vremensku zauzetost učenika četvrtog i osmog razreda osnovne škole i procjenu nastavnog opterećenja, a komparativna analiza nastavnih planova između 1974. i važećega 2015. godine, potvrđuje kako se opterećenost učenika nije smanjila. Veliki se broj obveznih predmeta nije smanjio. Iako se u programskoj jezgri zadržala satnica redovite nastave, narasla je satnica ostalih oblika i to posebno izbornih programa. Vremenska zauzetost učenika raste s obzirom na razred. U završnim je razredima osnovne škole tjedna satnica učenika dosegla 36 sati za prosječno opterećene učenike. Zabrinjavajuće je da učenik puno radno vrijeme predviđeno za odrasle osobe odradi u školi. Iz nastavnih aktivnosti slijede i određene obveze koje dodatno produžavaju radni tjedan i opte-

rećuju učenika. U provedenom istraživanju učenici potvrđuju prisutnost fenomena preopterećenosti, ali i upozoravaju na velike individualne razlike. Prema njima oko 20 posto učenika završnih razreda, da bi izvršili svoje obveze, moraju učiti još tri, četiri ili više sati dnevno. Ako se pogleda ukupnu vremensku zauzetost hrvatskih učenika i danas, može se tvrditi kako je predug njihov školski radni dan.

Posebno je u ovom trenutku u Hrvatskoj važno mijenjati kulturu nastave. Da bi krenuli k tome nužno je osvijestiti okvir njezina odvijanja. Provedeno je istraživanje potvrdilo prisutnost stalne dugotrajne vremenske prezauzetosti učenika nastavom. U buduću će bi to valjalo smanjiti u novoj koncepciji nacionalnoga kurikula. Zapravo, neophodno je zaustaviti prisutni negativni trend učeničke vremenske prezauzetosti nastavom i obvezama koje iz nje proizlaze u obveznoj osnovnoj školi – zaključuju autori.

Internet i Facebook u nastavi

Lidija Eret, učiteljica u OŠ Eugena Kvaternika iz Velike Gorice, predstavila je rezultate istraživanja mišljenja učenika osmih razreda osnovnih škola i studenata završne godine učiteljskog fakulteta o tome na koji način se Facebook i pametni telefoni mogu koristiti u pristupu nastavnim sadržajima i komunikaciji u nastavi, budući da svakodnevna komunikacija današnjih učenika sve više uključuje uporabu pametnih telefona i različitih društvenih mreža.

Naime, može se reći da su Facebook i pametni telefoni dio odrastanja današnjih učenika, sastavnica njihove svakodnevice, i već su neko vrijeme prisutna suvremena istraživanja s područja odgoja i obrazovanja o njihovoj implementaciji u učenje i poučavanje. Osim što je cilj ovog rada usporediti mišljenje učenika i budućih učitelja o uporabi Facebooka i pametnih telefona u nastavne svrhe, također se iz dobivenih rezultata može očitati uporaba multimedija i društvenih mreža u nastavi iz trenutne perspektive, kao i iz one koje za učenje i poučavanje u osnovnim školama obzirom na naredne generacije sugeriraju buduću učitelji.

Vidljivo je stremljenje i pomak u nazorima o multimedijama i društvenim mrežama implementiranim u osnovnoškolsku nastavu među današnjim učiteljima, što je također u skladu s vremenom i načinom na koji žive, uče i djeluju današnja djeca osnovnoškolske dobi. S pozitivnim mišljenjima kako učenika tako i budućih učitelja prepliću se i negativne konotacije i mišljenja o uporabi Facebooka i pametnih telefona obzirom na prisutnost neugodnih situacija ali i predrasuda, pa rezultati ovog rada pokazuju kako treba u obzir uzeti ne samo pozitivne aspekte korištenja Facebooka i pametnih telefona u nastavi već i one negativne, a time i učenicima skrenuti pažnju na mogućnost njihove zlouporabe i načina kako osigurati njihovo korištenje u smislu privatne sigurnosti.

Udžbenik u novom medijskom okruženju

Dr. sc. Nikola Mijanović s Odsjeka za pedagogiju Filozofskog fakulteta Nikšić Sveučilišta Crne Gore govorio je o temi „Udžbenik u novom medijskom okruženju” te istaknuo da udžbenik, kao namjenski pisana i posebice didaktičko-metodički oblikovana školska knjiga, ima dugu i bogatu tradiciju, ali i da uslijed sve ubrzanijeg generira-

nja novih stručnih i znanstvenih informacija, udžbenik, uz nastavnika, nije više jedini izvor i rizničar znanja.

Činjenica jest da je udžbenik bio nezamjenljiv dio nastavnog procesa više od tri i pol stoljeća. On je u pojedinim razdobljima razvitka škole i nastave mijenjao svoju koncepcijsku, didaktičko-metodičku, likovno-grafičku aparaturu, odnosno primarne zadatke i svrhe. Bez obzira na tu spoznaju, nije teško zaključiti da je udžbenik od svog postanka do danas, u pravilu, uvijek bio više fokusiran na rad nastavnika nego učenika. Uostalom, prve školske knjige pisane su isključivo za potrebe nastavnika. Međutim, tužna je, ali nažalost i istinita, spoznaja da su mnogi školski udžbenici, još uvijek, preopterećeni tom svojom poviješću. To, zapravo, znači da oni više služe nastavnicima kao priručnici za pripremanje i organiziranje nastave, a manje učenicima kao izvori za samostalan rad i učenje, odnosno pouzdani putokazi njihova upućivanja na konzultiranje drugih spoznajnih medija.

Tradicionalistička koncepcija i uloga udžbenika u procesu nastave i učenja ozbiljno je podriivena gotovo neslućenim dostignućima suvremene obrazovne i informacijsko-komunikacijske tehnologije. Ove tehnologije,

podržavane najsvrsishodnijim didaktičko-metodičkim paradigmatama i teorijama učenja, omogućile su koncipiranje, produkciju i primjenu novih obrazovnih medija i strategija učenja. Riječ je o računalima, elektronskim udžbenicima, kompaktnim diskovima, CD-romovima, pametnim mobilnim telefonima, internetu. Tako je kreirano posve novo medijsko okruženje u kojemu ostaje sve manje prostora za korištenje tradicionalnog udžbenika. Zato bi bilo nužno da autori udžbenika konačno shvate tu objektivno danu informacijsko-tehnološki zbilju i učine dodatne napore kako bi se oni osuvremenili i za učenike postali interesantnijim u koncepcijsko-sadržajnom, inostruktivno-spoznajnom, didaktičko-metodičkom, tehničko-estetskom i svakom drugom smislu. Od tako koncipiranog udžbenika očekuje se da korisnike motivira za stjecanje funkcionalnih znanja i vještina otkrivanjem i istraživanjem. Njegova sadržajna i didaktičko-metodička aparatura mora permanentno da inspirira učenika na divergentno i kreativno mišljenje, učinkovito rješavanje pitanja i zadataka problemskog tipa, uvodi pojedinca u tajne samostalnog i racionalnog stjecanja znanja bez posrednika, upućujući ga na druge spoznajne izvore, odnosno svrsishodno korištenje alternativnih obrazovnih medija.

Apostrofirajući ovaj problem, autor istodobno ukazuje na zahtjev i potrebu organiziranog holističkog i interdisciplinarnog znanstvenog proučavanja udžbenika, s pretenzijom da se potencijalnim autorima ponude cjelovite upute kao referentni okvir koji bi trebalo uvažavati prigodom pisanja i oblikovanja udžbenika u budućnosti. Ovo tim prije, ako se ima u vidu činjenicu da su danas neposredni sudionici i protagonisti odgojno-obrazovnog procesa pripadnici net-generacije, koja živi u znatno izmijenjenom medijskom okruženju. Nesporno je da ono ima višestruke posljedice na organiziranje stila života, rada i obrazovanja mladeži, koja ima sve veće potrebe za uspostavljanje raznovrsnijih, bržih, intenzivnijih i za njih atraktivnijih oblika i formi komuniciranja. U tom smislu mladi koriste različita sredstva i medije posredstvom

kojih, između ostalog, dolaze do dragocjenih stručnih i znanstvenih informacija. Većina učenika obitava u znatno povoljnijim informacijsko-komunikacijskim uvjetima u odnosu na one koje im nudi škola. To je zacijelo jedan od uzroka njihova nezadovoljstva školom, nastavom, te koncepcijom i uporabom udžbenika koji utječu na organiziranje sveukupnog života i rada u svakoj odgojno-obrazovnoj ustanovi.

Umjesto upornog ignoriranja ovih i sličnih problema, nužno je da prosvjetne vlasti, škole i njihovi kompetentni kadrovi poduzmu aktivnosti kako bi se učenicima ponudio novi, znatno atraktivniji, zanimljiviji i spoznajno efikasniji medijski i socijalizacijski ambijent. U novonastalom odgojno-obrazovnom okruženju treba osmišljavati raznovrsne nastavne scenarije u kojima će se istodobno odvijati dinamična i svrhovita aktivnost nastavnika i učenika. Međutim, korištenje IKT-a u nastavi, koju personificiraju računala, internet, digitalna televizija, neće sama po sebi rezultirati efikasnijim obrazovnim efektima, niti će ona po automatizmu zadovoljiti izrazito senzibilne potrebe i aspiracije učenika. Da bi se ta očekivanja ispunila, nužno je najprije promijeniti stil rada i ponašanja nastavnika.

Drugim riječima, novo medijsko okruženje zahtijeva primjenu novih didaktičko-metodičkih strategija, s pretenzijom da se kod učenika razvije kultura učenja s razumijevanjem, uz maksimalni osobni angažman pojedinca, te međusobno uvažavanje i civilizirano komuniciranje, u kojem bi se naizmjenično smjenjivali rad, učenje, razonoda i druženje učenika i nastavnika. Nema sumnje da je u ovako kreiranom školskom i nastavnom ambijentu, ostalo malo prostora za uporabu udžbenika tradicionalnog tipa. To ne znači da suptilnije sadržajno i spoznajno-problemski koncipiran, te istodobno i kvalitetnije didaktičko-metodički, grafičko-estetski i tehnički oblikovan udžbenik, neće i u doglednoj budućnosti zauzimati značajno mjesto u procesu suvremeno organizirane nastave i učenja – zaključio je Nikola Mijanović.

